BioBeo

Co-funded by the European Union

Treoirnótaí ar an nGreannán ‘Ar Ais chuig an Am atá le Teacht le Beo agus Raja: Scéal ón mBithgheilleagar Fadó ’

Clár

Réamhrá **3**
1. Réamhrá ar Eachtra Taistil Ama Beo agus Raja. 3
2. Déan Bróiste mar a dhéanfadh Ceardaí Ársa 5
3. Tabhair isteach an chaoi ar úsáideadh boilg le tine a rialú agus déan an nasc le sreabhadh aeir san eolaíocht. 5
4. Eolaíocht an Cheo agus an t-Amhrán Draíochta 6
5. Cruthaigh Léarscáil Taistil Ama 7
6. Rólghlacadh Teach Cruinn agus Bainistíocht Choillte Coll 7
7. Tóraíocht Ainmhithe - An saol mar a bhí agus mar atá 8
8. Ó Ghrán go Díon – Coirce agus Tuí a Thuiscint 8
9. Breathnóireacht Féileacán agus Iniúchadh ar Líon 9
10. Bia ón bhForaois agus ón bhFarraige 9
11. Ag Filleadh ar an Lá Inniu – Sinsear Maith 10

Smaointe Measúnaithe **10**

Treoirnótaí - Ar Ais chuig an Am atá le Teacht le Beo agus Raja: Scéal ón mBithgheilleagar Fadó

Réamhrá

Seo an dara greannán sa tsraith Beo agus Raja, cruthaithe ó choincheap bunaidh ag Ollscoil Mhá Nuad agus Coláiste na hOllscoile, Baile Átha Cliath mar chuid den tionscadal BioBeo Horizon Europe ar oideachas bithgheilleagair. Tacaíonn an tAontas Eorpach leis an tionscadal seo agus tugtar chun beatha é le cúnamh ó chomhpháirtithe.

Tugann an greannán seo deis do pháistí iniúchadh a dhéanamh ar na naisc dhomhain idir teanga, tírdhreach, cultúr agus an bithgheilleagar. Trí thaisteal tríd an am, faigheann Beo agus Raja amach conas a mhair pobail luatha na hÉireann i rithim leis an dúlra, ag fás líon le haghaidh línéadaigh, ag barrscoitheadh crainn choill, ag coinneáil muc agus beach, agus ag úsáid gach acmhainn go cúramach ach gan dramhaíl ar bith a fhágáil. Tuigeann siad gur sárlaochra bithgheilleagair a bhí inár sinsir! Spreagtha aige seo, socraíonn Beo gur mian léi a bheith ina sinsear maith sa radharc deiridh.

Tugann na nótaí treorach seo deis do pháistí dul i ngleic go domhain trí fhiosrúchán, cruthaitheacht agus iniúchadh praiticiúil. Trí scéalaíocht, déanamh, turgnaimh, rólghlacadh agus foghlaim lasmuigh, spreagann an greannán seo foghlaimeoirí óga chun a shamhlú conas is féidir linn go léir aire a thabhairt dár dtalamh agus todhchaí inbhuanaithe a mhúnlú.

1. Réamhrá ar Eachtra Taistil Ama Beo agus Raja.

Ábhair: Béarla, Ealaín, OSPS, Gaeilge, Nuatheangacha Iasachta

Cuspóir: Cuir an scéal agus na carachtair i láthair agus litearthacht léitheoireachta, amhairc agus mhothúchánach á forbairt agat.

Gníomhaíochtaí:

- Croch painéil ón ngreannán in ord ar bhalla seomra ranga.
- Cuireann páistí imeachtaí in ord, léann siad bolgáin cainte os ard, agus léiríonn siad radhairc i ngrúpaí beaga. I gcás páistí níos sine, déan tuilleadh forbartha air seo trí cuireadh a thabhairt dóibh a script féin a scríobh don ghreannán.
- Tabhair isteach an téarma ‘Fáilte’ agus iarr ar na páistí beannú dá chéile i dteangacha éagsúla. Déan taighde ar na téarmaí seo le chéile. Iarr ar na páistí ó náisiúntachtaí eile a mhúineadh duit cén chaoi a ndeir a dteaghlaigh ‘Fáilte’.

Forbairt: Cruthaigh bratach fáilte ilteangach le “Fáilte” i dteangacha éagsúla (nasc le Gaeilge, Béarla, Teangacha Iasachta Nua-Aimseartha). Tabhair cuireadh do ghrúpaí páistí gach téarma a tharraingt agus a phéinteáil ar phíosa cárta.

- **Fraincis:** Bienvenue
- **Gearmáinis:** Willkommen
- **Spáinis:** Bienvenido
- **Araibis:** Ahlan wa sahlan
- **Sínis:** Huānyíng
- **Polainnis:** Witaj
- **Teanga Chomharthaíochta na hÉireann:** (tarraing an chomhartha)

2. Déan Bróiste mar a dhéanfadh Ceardaí Ársa

Ábhair: Stair, Eolaíocht, Ealaín, Matamaitic

Cuspóir: Déan iniúchadh ar mhiotaleolaíocht agus dearadh patrún luath-Éireannach.

Gníomhaíochtaí:

Úsáideann páistí scragall stáin nó cré a thriomaíonn san aer chun múnla de bhróiste a dhearadh agus a chruthú, ag tagairt do sheanphatrúin Cheilteacha na hÉireann.

Déan imscrúdú ar shiméadracht agus ar gheoiméadracht i mbróistí (Matamaitic: Cruth & Spás).

Déan plé ar an gcaoi a úsáideadh tine go stairiúil le haghaidh claochlaithe (Eolaíocht: Ábhair & Athrú).

3. Tabhair isteach an chaoi ar úsáideadh boilg le tine a rialú agus déan an nasc le sreabhadh aeir san eolaíocht.

Sprioc: *Déan Do Mhionbhoilg Féin!* Design and test a simple air-pumping device like ancient bellows. Déan Do Bheagáin Bheaga Féin! Dear agus déan tástáil ar ghaireas shimplí caidéil aeir cosúil le sean-bhoilg.

Treoracha:

Gearr muineál balúin agus sín an balún thar chupán amháin mar a bheadh craiceann druma ann. Déan poll i mbun an chupáin eile agus cuir tuí isteach go daingean. Ceangail an dá chupán le chéile le téip le go mbeidh taobh an bhalúin mar an "deireadh brúite." Nuair a bhrúnn tú agus a scaoileann tú, comhbhrúitear an balún agus séideann sé aer amach as an tuí. Coinnigh do lámh os comhair an tuí le gluaiseacht an aeir a mhothú!

Forbairt: Déan iarracht an t-aer a dhíriú ar rud éadrom cosúil le cleite, píosa beag páipéir, nó coinneal faoi mhaoirseacht duine fásta.

Nasc Eolaíochta:

Príomhchoincheap: Teastaíonn ocsaigin le haghaidh dócháin.

Oibríonn an boilg trí aer breise a bhrú isteach sa tine, rud a mhéadaíonn an ocsaigin agus a fhágann go ndónn sé níos teo.

Is ábhar é an t-aer agus bogann sé ó bhrú ard go brú íseal nuair a bhrúimid é.

Eochairfhocail: brú aeir, dóchán, ocsaigin, teas, sreabhadh

4. Eolaíocht an Cheo agus an t-Amhrán Draíochta

Ábhair: Eolaíocht, Ceol, Drámaíocht, Gaeilge

Cuspóir: Foghlaim faoin aimsir agus faoin bhfuaim.

Gníomhaíochtaí:

Cruthaigh 'scamall/ceo i ngloine' sa sheomra ranga. (Eolaíocht: Aimsir). Féach ar fhíseán an-úsáideach anseo: https://youtu.be/4KdH--dZhlc?si=KJi2hrtf0_9f6xG-

Cruthaíonn páistí amhrán 'Tá an Dúlra ar fad idircheangailte' (Ceol). Tabhair cuireadh d'aon cheoltóir i do rang an t-amhrán a chomhscríobh agus a gcuid uirlisí ceoil a sheinm. Cinntigh go bhfuil focail Gaeilge san amhrán freisin!

Cuir gluaiseachtaí san áireamh le 'ciorclú an nádúir' a léiriú (Drámaíocht + Gaeilge: foghlaim 'timthriallach' = cyclical)

5. Cruthaigh Léarscáil Taistil Ama

Ábhair: Tíreolaíocht, Stair, OSIE, Ealaín, Matamaitic

Cuspóir: Tuiscint na ndaltaí a fhorbairt ar áit agus ar am.

Gníomhaíochtaí:

Dearann páistí léarscáil taistil ama a thaispeánann a n-aistear ó UCD nua-aimseartha siar 1,000 bliain go dtí an tSean-Éireann. Tarraing sainchomharthaí cosúil leis an teach cruinn, cnoic, coillte, tinte triomúcháin feamainne, nead na spioróige, bothán an tuíodóra srl. Úsáid rós an chompáis agus eochair eolais (Tíreolaíocht: Scileanna Léarscáile).

I ngrúpaí, cruthaíonn na páistí sceitse gearr faoi thaisteal ama.

6. Rólghlacadh Teach Cruinn agus Bainistíocht Choillte Coll

Ábhair: Drámaíocht, Stair, Eolaíocht, OSPS, Tíreolaíocht

Cuspóir: Tuiscint a fháil ar chleachtais inbhuanaithe coillteoireachta in Éirinn luath.

Gníomhaíochtaí:

Tógann páistí teach beag cruinn i ngrúpaí ag baint úsáide as craobhóga, cairtchlár agus cré. Déan comparáid idir a gcuid tógála agus smaointe nua-aimseartha maidir le hinbhuanaitheacht agus bithgheilleagar.

Cruthaigh leabhrán “Sárlaochra an Dúlra” faoi acmhainneacht ársa.

7. Tóraíocht Ainmhithe - An saol mar a bhí agus mar atá

Ábhair: Eolaíocht, Tíreolaíocht, Gaeilge, Ealaín, Stair

Cuspóir: Foghlaim faoi ainmhithe in Éirinn ársa.

Gníomhaíochtaí:

Cruthaigh cártaí fíricí faoi ainmhithe (gabhair, muca, beacha, spioróga).

Bain úsáid as seilg taisce le cártaí a mheaitseáil timpeall an tseomra nó i ngairdín na scoile.

Cuir lipéad ar gach ainmhí i mBéarla agus i nGaeilge.

Déan maisc nó puipéid ainmhithe sa rang Ealaíne.

Féach ar an bhfíseán iontach seo ar conas adharca fianna ársa na hÉireann a dhéanamh: https://youtu.be/CkkFFCq-riE?si=Mr9lnAgBf5WjPdGe

Déan comparáid idir gnáthóga ainmhithe ársa agus gnáthóga ainmhithe na linne seo.

Tabhair cuairt ar Mhúsaem Stair an Dúlra i mBaile Átha Cliath más féidir agus tabhair turas treoraithe chun foghlaim faoi ainmhithe na Sean-Éireann!

8. Ó Ghrán go Díon – Coirce agus Tuí a Thuiscint

Ábhair: Eolaíocht, Stair, OSPS, Corpoideachas

Cuspóir: Foghlaim faoin gcaoi a d’fhás agus a d'úsáid daoine coirce agus tuí.

Gníomhaíochtaí:

Scrúdaigh coirce agus tuí.

Úsáid coirce le leite simplí a chócaráil (faoi mhaoirseacht múinteora).

Féach ar fhíseáin nó ar íomhánna de dhíonta tuí, ansin tóg mion-dhíonta ag baint úsáide as tuí agus cairtchlár.

9. Breathnóireacht Féileacán agus Iniúchadh ar Líon

Ábhair: Eolaíocht, Ealaín, Béarla

Cuspóir: Déan iniúchadh ar bhithéagsúlacht agus ar theicstílí.

Gníomhaíochtaí:

Déan breathnóireacht ar féileacáin i ngairdín na scoile nó i bpáirc/spás glas atá in aice láimhe.

Cruthaigh rothaí timthriall saoil féileacán le rudaí 3T déanta as ábhair ealaíne agus ceardaíochta.

Déan teagmháil le snáithíní lín nó le samplaí lín. Cruthaigh taispeántas a mhíníonn an chaoi a n-athraítear líon go línéadach. Bain úsáid as an bhfíseán seo ar conas a chruthaítear línéadach nua-aimseartha: https://youtu.be/LNDbINF6Vew?si=jZU7fwSzq-w6mGvo

Cruthaigh ealaín ruaime ag baint úsáide as ruaimeanna nádúrtha (m.sh., biatas, spionáiste, tuirmiric) spreagtha ag ‘Leabhar Cheanannais’. Téigh ar thuras scoile chuig an Eispéireas Leabhar Cheanannais - https://www.visittrinity.ie/book-of-kells-experience/

10. Bia ón bhForaois agus ón bhFarraige

Ábhair: Eolaíocht, Tíreolaíocht, Stair, OSPS

Cuspóir: Imscrúdú a dhéanamh ar fhoinsí bia agus ar chaomhnú.

Gníomhaíochtaí:

Cinntigh nach bhfuil aon ailléirgí cnónna i do scoil agus ansin scrúdaigh fíorchnónna coill agus cruthaigh póstaeir chothaithe (nasc chuig próitéin).

Bain úsáid as téitheoir seomra ranga (go sábháilte) nó triomú gréine le triomú feamainne a insamhladh.

Brúigh feamainn thriomtha le déanamh salainne a insamhladh.

Fiosraigh cá bhfásann feamainn ar léarscáileanna (Tíreolaíocht). Tabhair cuairt ar an trá is gaire duit le feamainn a bhailiú.

Tabhair cuairt ar an suíomh gréasáin den scoth seo agus bain leas as na hacmhainní oideachais den scoth: https://ellenhutchins.com Tabharfaidh an suíomh gréasáin seo léargas duit ar shaothar iontach Ellen Hutchins, an chéad luibheolaí baineann in Éirinn.

11. Ag Filleadh ar an Lá Inniu – Sinsear Maith

Ábhair: OSPS, Béarla, Eitic, Ealaín, Stair, Eolaíocht

Cuspóir: Machnamh a dhéanamh ar an bhfoghlaim agus gníomhú amach anseo a spreagadh.

Gníomhaíochtaí:

Plé: Cad a dhéanfadh sinsear maith inniu?

Tarraingíonn páistí iad féin mar laochra éiceolaíocha.

Scríobh gealltanais ar dhuilleoga do "Crann na Sinsear Maith" sa seomra ranga.

Cruthaigh leabhar "Ansin & Anois" ina ndéantar comparáid idir an chaoi ar úsáid daoine acmhainní.

Smaointe Measúnaithe

- Punanna oibre: cuir líníochtaí, bróistí, smeachleabhair san áireamh

- Cur i láthair grúpa dá “Sárlaochra Dúlra”
- Insint ó bhéal ar eachtra taistil ama
- Féinmheasúnú: “Cad a d’fhoghlaim mé ón tSean-Éireann?”